

บทที่ 8 การเสียเลือด (Haemorrhage)

ความหมาย

การเสียเลือด หมายถึงการที่มีเลือดไหลออกมาจากเส้นโลหิต โดยที่เส้นโลหิตนั้นถูกทำลาย จะโดยสาเหตุใด ๆ ก็ตาม

เลือด (Blood)

มีลักษณะสีแสดขุ่น มีรสจืด ก้อนขาว โดยปกติแล้วน้ำหนักของเลือดของเราจะเท่ากับร้อยละ 8 ของน้ำหนักตัว (หรือเลือดทั้งหมดมีอยู่ 1/13 ของน้ำหนักร่างกาย) ถ้าน้ำหนักตัว 50 กิโลกรัม ก็จะมีเลือดอยู่ประมาณ 4,000 ซี.ซี. ในร่างกายของคนปกติโดยทั่วไปจะมีเลือดประมาณ 4,000 - 5,000 ซี.ซี. ถ้ามาร่างกายเสียเลือดเพียงเล็กน้อย ร่างกายก็จะปรับตัวเองได้ ก็คือไม่มีอาการที่นำวิตกแต่อย่างใด แต่ถ้าเสียเลือดมาก ๆ เช่น เสียเลือดถึง 20 เปอร์เซ็นต์ของปริมาณเลือดในร่างกาย ก็จะเกิดอันตราย หากเสียเลือดเกินกว่า 30 เปอร์เซ็นต์ อาจถึงตายได้ ทั้งนี้เพราะจำนวนเม็ดโลหิตแดงลดจำนวนมาก ทำให้ความดันโลหิตต่ำ อุณหภูมิของร่างกายลดลง อวัยวะบางส่วนขาดออกซิเจนโดยเฉพาะสมอง ทำให้เกิดอาการช็อค ถ้าแก้ไขไม่ทันบุคคลนั้นจะถึงแก่ความตายได้ การทดเลือดสามารถป้องกันได้ วิธีป้องกันที่ดีที่สุดก็คือการห้ามเลือดนั่นเอง

ระบบหมุนเวียนของเลือด

ระบบหมุนเวียนของเลือด ประกอบด้วย หัวใจ เส้นเลือด และเลือด

ส่วนประกอบของเลือด

เลือดประกอบด้วยส่วนสำคัญ 2 ส่วน คือ

1. น้ำเหลือง
2. เม็ดเลือด

น้ำเหลือง ประกอบด้วยธาตุหลายอย่าง อาทิเช่น น้ำ, อากาศ, เกลือ, โปรตีน ฯลฯ น้ำเหลืองทำหน้าที่ลำเลียงอาหารจากลำไส้ และฮอร์โมนจากต่อมไร้ท่อไปสู่ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย และลำเลียงสิ่งขับถ่ายต่าง ๆ จากเซลล์ไปสู่ไต เพื่อสกัดออกเป็นปัสสาวะ

เม็ดเลือด มี 2 จำพวก คือ

1. เม็ดเลือดขาว เป็นเซลล์ไม่มีสี มีขนาดใหญ่กว่าเม็ดเลือดแดง แต่มีจำนวนน้อยกว่า มีหน้าที่คอยต่อสู้กับเชื้อโรค ถ้าเม็ดเลือดขาวต่อสู้กับเชื้อโรคไม่ไหว และถูกเชื้อโรคทำลาย ก็จะรวมเรียกว่า "หนอง" นั่นเอง
2. เม็ดเลือดแดง มีลักษณะเป็นแผ่นกลม ๆ เป็นเซลล์ที่ไม่มีนิวเคลียส มีสารชนิดหนึ่งเรียกว่า "เฮโมโกลบิน" ถ้าเม็ดเลือดแดงหรือเฮโมโกลบินน้อย จะเป็นผลทำให้เกิดโรคโลหิตจาง

เส้นเลือด

มนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์ในโลก มีเส้นเลือดอยู่ 3 ชนิด คือ

1. เส้นเลือดที่นำเลือดออกจากหัวใจ (เรียกเส้นเลือดแดง) เป็นเส้นเลือดที่นำเลือดออกจากหัวใจไปสู่ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ผนังของเส้นเลือดเป็นกล้ามเนื้อหนา และยึดหยุ่นได้ความสามารถหดตัวและคลายตัวของหัวใจ เราจึงวัดความดันของเลือดที่เส้นเลือดแดงนี้
2. เส้นเลือดที่นำเลือดเข้าสู่หัวใจ (เรียกเส้นเลือดดำ) เป็นเส้นเลือดที่นำเลือดเสียจากส่วนต่าง ๆ ของร่างกายกลับเข้าสู่หัวใจ เพื่อทำการฟอกเลือดใหม่
3. เส้นเลือดฝอย เป็นเส้นเลือดขนาดเล็ก โยแยกสาขาออกมาจากเส้นเลือดแดง ผนังของเส้นเลือดฝอยบางมาก หากอาหารที่ย่อยแล้วและก๊าซของเสียจึงสามารถซึมผ่านผนังบาง ๆ ของเส้นเลือดฝอยได้ ดังนั้นการแลกเปลี่ยนก๊าซและอาหารระหว่างเซลล์และเลือดจึงเกิดขึ้นที่เส้นเลือดฝอยนี้

หัวใจ

มีลักษณะคล้ายรูปคอกบัวตูม อยู่ใกล้กับกระดูกอก ระหว่างปอด อยู่ก่อนไปทางซ้ายของช่องอก ระหว่างกระดูกซี่โครง 3 - 6 มีหน้าที่สูบฉีดเลือดไปเลี้ยงส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ควบคุมการหดตัวของหัวใจ เป็นจังหวะ ๆ

หน้าที่ของ เลือด เลือดมีหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. นำอาหารไปเลี้ยงส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย
2. นำออกซิเจนจากปอดไปเลี้ยง เซลล์ทั่วร่างกายและเก็บเอาคาร์บอนไดออกไซด์จากเซลล์กลับไปปอด และปอดขับออกทางการหายใจออก
3. รักษาระดับความร้อนในร่างกายให้เต็มที่
4. นำฮอร์โมนจากต่อมหรืออวัยวะหนึ่ง ไปยังต่อมหรืออวัยวะอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งทำหน้าที่พวกเดียวกัน

คุณสมบัติของ เลือด

เลือดในร่างกายของคนเรามีคุณสมบัติพิเศษอยู่อย่างหนึ่ง คือถ้ามีเลือดไหลออกจากร่างกาย ร่างกายก็มีวิธีทำให้เลือดหยุดไหลเองได้ ดังนี้

1. เมื่อเลือดไหลออกมาอยู่นอกเส้นเลือดแล้ว เลือดจะแข็งตัว และผลของการแข็งตัวของเลือดนี้เอง เลือดจะช่วยอุดช่องทางตรงที่เลือดไหลออกมา
2. เมื่อร่างกายเสียเลือดมาก ๆ ความดันเลือดจะต่ำลง ซึ่งเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งที่ทำให้กระแสเลือดไหลช้าลง ทำให้เลือดมีโอกาสแข็งตัวปิดช่องทางที่เลือดไหลออก
3. เส้นเลือดส่วนที่เลือดไหลออกจะบีบตัวลง ทำให้เลือดไหลออกน้อยและไหลช้า

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้เลือดจะมีคุณสมบัติแข็งตัวข้างคั่นก็ตาม แต่ถ้าเป็นเส้นเลือดขนาดใหญ่ มีเลือดไหลออกมามาก เลือดก็ไม่อาจหยุดเองได้ จึงจำเป็นต้องได้รับการรักษาเสียแต่เนิ่น ๆ เพื่อป้องกันมิให้ร่างกายเสียเลือดมาก จนมีอาการเป็นลม หน้ามืด หรืออาจช็อค จนถึงขั้นเสียชีวิตได้

การเสียเลือดหรือการมีเลือดออก แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

1. การตกเลือดภายใน (Internal Haemorrhage)
2. การตกเลือดภายนอก (External Haemorrhage)

การตกเลือดภายใน หรือที่เรียกกันว่า "เลือดตกใน" คือการที่มีเลือดออก จากเส้นเลือดภายในร่างกาย ไม่ได้ไหลออกมาภายนอกร่างกายให้เราเห็นได้ อาจเนื่อง มาจากการเป็นแผลในบริเวณทรวงอก เช่น แผลที่หัวใจ ปอด ลำไส้ กระเพาะอาหาร ฯลฯ การตกเลือดภายในบางครั้งผู้ป่วยจะไม่ทราบว่า มีเลือดออก เพราะไม่เห็นเลือด แต่จะทราบได้ ก็เพราะร่างกายมีอาการผิดปกติ เช่น อาจจะมีอาการช็อค หรือมีอาการรุนแรงเป็นอันตราย กับอวัยวะที่มีการตกเลือด การตกเลือดภายในอาจมีสาเหตุเนื่องมาจากการถูกยิง ถูกแทง หรือศีรษะได้รับการกระทบกระเทือนอย่างรุนแรง มีเลือดออกอยู่ภายใน

การตกเลือดภายนอก คือการที่มีเลือดไหลออกมาภายนอกร่างกายให้เห็นได้ ชัดเจน เพราะเส้นเลือดถูกทำลาย การตกเลือดภายนอกนี้มีชื่อเรียกจำแนกออกไปแล้วคำว่า เส้นเลือดชนิดใดจะถูกทำลาย ก็คือไปนี้

1. เส้นเลือดแดงถูกทำลาย (Arterial Haemorrhage)

เลือดที่ไหลออกมาจากเส้นเลือดแดงจะเป็นสีแดงสด สีเข้ม ไหลพุ่งแรง เป็นจังหวะตามการเต้นของหัวใจ มีอันตรายมาก ถ้าเลือดไหลไม่หยุดหรือไม่ได้ห้ามเลือด ผู้ป่วยจะสูญเสียเลือดมาก อาการช็อคจะแสดงออก และอาจถึงแก่ความตายได้

2. เส้นเลือดดำถูกทำลาย (Venous Haemorrhage)

เลือดที่ไหลออกมาจากเส้นเลือดดำจะมีสีแสดค่อนข้างดำ จะไหลช้าหรือไหลเร็ว ๗ ถ้าเส้นเลือดดำใหญ่ถูกทำลายอาจจะพบว่ามีเลือดไหลพุ่งแต่ไม่แรงนัก (เพราะความดันโลหิตในเส้นเลือดดำต่ำ) อันตรายจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับจำนวนเลือดที่เสียไป

3. เส้นเลือดฝอยถูกทำลาย (Capillary Haemorrhage)

เส้นเลือดที่ไหลออกมาจากเส้นเลือดฝอยจะไหลซึมไหลช้า ไม่ค่อยเป็นอันตรายมากนัก ทำการห้ามเลือดได้ง่าย หรือไม่ก็เลือดอาจจะหยุดไหลไปเองได้

อาการของการตกเลือด

เมื่อร่างกายเสียเลือด ร่างกายจะมีอาการผิดปกติ จะมีอาการมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับปริมาณของเลือดที่เสียไป การเสียเลือดโดยทั่วไปจะมีอาการปรากฏให้เห็น 2 ประการ คือ

1. อาการเฉพาะที่ (ตำแหน่ง)

คืออาการที่แสดงออกทรงบริเวณขาดแยก ถ้าเป็นการเสียเลือดภายนอกเราก็จะเห็นเลือดออกมาได้โดยง่าย ถ้าเป็นการเสียเลือดภายใน อาการเฉพาะที่อาจไม่เห็นได้ชัดเจน แต่ต้องอาศัยการสังเกตอาการทั่ว ๆ ไปประกอบเป็นสำคัญ คงจะกล่าวต่อไป

2. อาการทั่วไป

อาการทั่วไปนี้จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปริมาณของเลือดที่เสียไป ต้องสังเกตกลุ่มอาการที่แสดงออกทางหลาย ๆ ระบบ กล่าวคือ ถ้ามีเลือดไหลออกมากเกินกว่า 400 ซี.ซี. จะมีอาการปรากฏชัดขึ้น แต่ถ้ามมีการเสียเลือดถึง 2,000 ซี.ซี. บุป่วยจะเป็นอันตรายมาก อาจถึงขั้นเสียชีวิตได้ ถ้าการรักษาไม่ทัน่วงที ถ้าร่างกายมีการเสียเลือดจะมีอาการปรากฏให้เห็นได้ดังนี้

1. ร่างกายซีดลง สังเกตได้จากผิวหนัง ริมฝีปาก หรือเล็บ แต่จะเห็นโคซรัคเจนที่เปลือกตากำใน ต้องเลิกเปลือกตากูจึงจะเห็น
2. มีอาการหน้ามืด เป็นลม คมัว หูอื้อ คลื่นไส้ อาเจียน
3. มือเท้าเย็น เหงื่อออก มีอาการหนาวสั่น
4. หัวใจจะเต้นเร็ว ชีพจรจะเต้นเร็ว (อาจเกินกว่า 90 ครั้งต่อนาที) แต่ค่อนข้างเบา ชีพจรเต้นไม่สม่ำเสมอ
5. ทรานาน้ำมาก
6. กระจกกระต่าย กระจกกระวาย
7. นานตาขยาย
8. นมคสติ (ช็อค) และดวงที่สุดอาจจะเสียชีวิต

การปฐมพยาบาล

เมื่อร่างกายมีการเจ็บช็อค จุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุดในการปฐมพยาบาลก็คือ ทำการห้ามเลือดโดยเร็วที่สุด โดยให้เลือดออกจากร่างกายให้น้อยที่สุด

การทำให้เลือดหยุดไหล มีหลายวิธีด้วยกัน คือ

1. ใช้มือกดตรงบาดแผล (Direct Pressure)

ข้อระมัดระวังที่ควรคำนึงถึงก็คือ มือจะต้องสะอาด ให้ใช้นิ้วมือกดตรงบาดแผล หรือกดลงบนเส้นเลือดที่ถูกทำลาย เมื่อกดได้ถูกจุดเลือดจะหยุดไหล หรือไหลน้อยลง ให้กดอยู่อย่างนั้นจนกว่าจะนำผู้ช็อคเจ็บส่งโรงพยาบาล

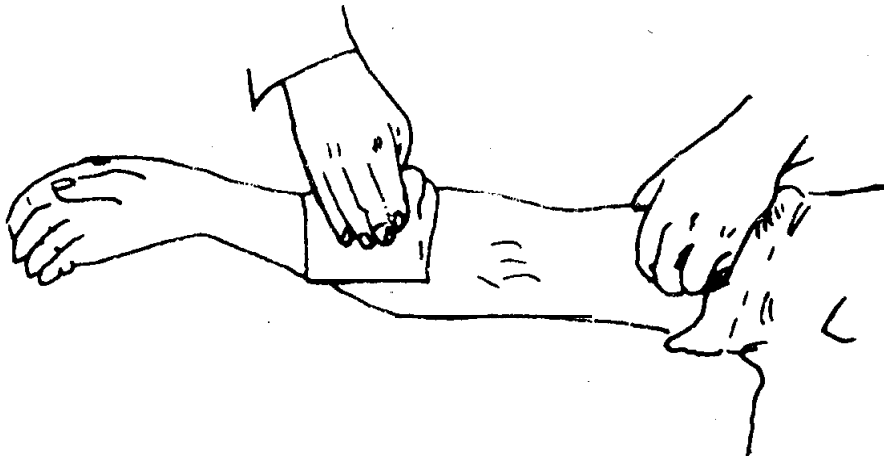
2. ใช้ผ้ากดตรงบาดแผล (Pressure Dressing)

เมื่อมีบาดแผลไม่ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกาย ให้ใช้ผ้าที่สะอาด (หรืออาจจะใช้ผ้าสีหรือกระดาษทิชชู) เท้าที่พอจะหาได้ในขณะนั้น กดลงบนบาดแผล การกดให้กดนานประมาณ 5 - 10 นาที ถ้าเป็นแผลค่อนข้างใหญ่ให้กดจนกว่าเลือด

จะหยุดไหล ขึ้นต่อไปให้นิ้วสัมผัสที่แน่น ถ้ายังมีเลือดไหลออกมาอีกก็หาผ้าที่สะอาด ปิดทับแล้วพันผ้าไว้อีก อย่าดึงผ้าที่ปิดลงบนแผลและหมุนโรกไปควยเลือดออกทิ้ง เพราะการดึงผ้าที่หมุนโรกไปควยเลือดออกทิ้งจะเป็นการดึงเอาเลือดที่กำลังแข็งตัวออกมาควย จะทำให้เลือดซึ่งกำลังจะหยุดไหลไหลออกมาอีก

3. ใช้วิธีกดคลองบนเส้นเลือดแดงใหญ่ (Arterial Pressure Point)

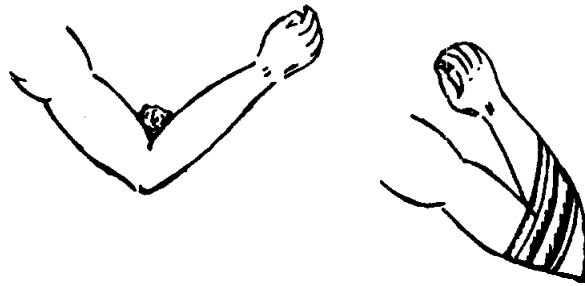
จุดห้ามเลือดจากเส้นโลหิตแดงใหญ่ได้กล่าวอย่างละเอียดแล้วในบทที่ 4 การห้ามเลือดด้วยวิธีนี้มักจะใช้เป็นที่ห้ามเลือดร่วมกับวิธีที่ 1 และ 2 ดังกล่าว คือ ถึงแม้จะใช้นิ้วมือกดคลองบนบาดแผล หรือใช้ผ้ากดคลองบนบาดแผลแล้ว ควรใช้นิ้วมือ 3 - 4 นิ้ว กดคลองบนเส้นเลือดแดงที่นำเลือดมาเลี้ยงบริเวณนั้นควย เวลากดต้องพยายามกดให้ติดกับกระดูก ดังรูป

การรูป เมื่อเกิดบาดเจ็บบริเวณแขนท่อนล่าง หลังจากที่ใช้ย៉ากคองบน
ขนาดตอนแล้ว ให้ใช้นิ้วมือคองที่ร่องกล้ามเนื้อของคั่นแขนคั่นใน ซึ่งเป็นทางผ่านของ
เส้นเลือดแดงใหญ่

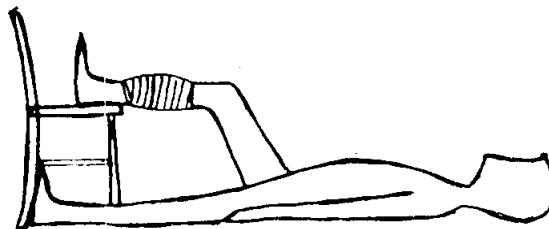
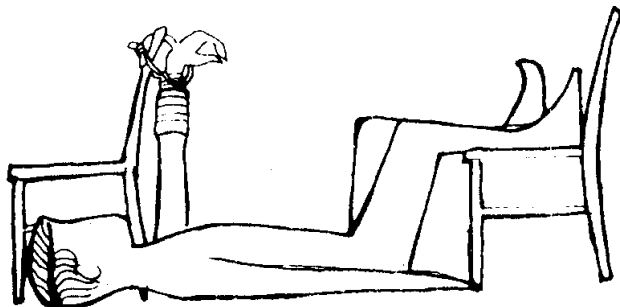
4. วิธีใช้ Pad and Bandage

วิธีนี้จะใช้กับบาดเจ็บซึ่งเกิดขึ้นที่ระดับต่ำกว่าข้อพับของข้อศอก
และข้อเข่าเล็กน้อย วิธีปฏิบัติก็คือใช้ผ้าที่สะอาดหรือผ้าที่ม้วนเป็นก้อนกลมแน่น วางที่
ข้อพับของข้อศอกและข้อเข่า จากนั้นให้ใช้ผ้าพันรอบ ๆ ข้อพับให้แน่นตึง ๆ ที่ข้อพับนั้น
ยังพันอยู่ วิธีปฏิบัติไม่ยาก แต่อาจจะไม่สะดวกในการเคลื่อนไหว

5. ให้ผู้ป่วยนอนและยกส่วนแขน - ขาให้สูง (Elevation)

วิธีนี้ใช้ไค้สำหรับการตกเลือดเนื่องจากบาดแผลที่แขนหรือขา การที่ดีปฏิบัติเช่นนี้ก็เพื่อให้เลือดไหลมาสู่บริเวณนั้นน้อย และไหลช้าลง ถ้าบาดแผลเล็กใช้วิธีนี้ไค้โดยดี แต่ถ้าจะให้ไค้โดยดียิ่งขึ้นต้องใ้วิธีอื่นประกอบด้วย

6. ใ้เท้าอุ่นหรือน้ำเย็น

ใ้เท้าอุ่นประมาณ 50 - 55 องศาเซลเซียส หรือเย็นหรือน้ำแข็งวางลงบนบาดแผล ความอุ่นจะช่วยให้เลือดแข็งตัวไค้ น้ำเย็นหรือน้ำแข็งจะช่วยให้เส้นเลือดตีบตัวลง อันเป็นผลทำให้เลือดหยุดไหล หรือไหลออกมาน้อย

7. ใ้สายรัดห้ามเลือด

เป็นวิธีที่นิยมใ้กันมาก ทำไค้สะดวก บางคนเรียกว่าวิธีขันชะเนาะ

สายรัดห้ามเลือดหรือทูนิกเก็ตคืออะไร ?

ทูนิกเก็ต หมายถึงสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่นำมาใ้รัดรอบแขนหรือขา เพื่อการห้ามเลือด

ซึ่งสิ่งนั้นอาจจะเป็น เชือก ป่าน ปอ เชือกมัดห่อของ ขี้เถ้า น้ำ เฉาก๊วย
 สายยาง ลวด สายไฟ เชื้อธัญพืช อย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ การใส่หินเกลือโรยไว้
 กับขากแฉกที่เกิขึ้นที่ขนหรือขา โดยโรยโรยเส้นเลือกคองที่อยู่ระหว่างขากแฉกกับหัวใจ
 หิ้งนี้เพื่อให้เลือกไหลไปสู่ขากแฉกน้อยลง

วิธีการใส่หินเกลือ

1. ก่อนที่จะทำการรักษาขนหรือขาด้วยสายรัด ควรหุ้มบริเวณนั้นด้วยของนุ่ม ๆ
 เชือกก่อน เช่น ผ้าสี ขี้เถ้า น้ำ ฟองน้ำ ฯลฯ
2. การรัดขอย่างรัดให้แน่นจนเกินไป เพราะจะทำให้ไม่มีเลือกไหลผ่านไป
 เลี้ยงอวัยวะส่วนที่ค้างไป ถ้ารัดอยู่เป็นเวลานานจะทำให้เขตรักษาอาหาร และทำให้
 เนื้อส่วนนั้นตายได้ (Gangrene)
3. ขอย่างรัดให้หลวมจนเกินไป จะไม่เกิดประโยชน์อันใดเลย จะทำให้
 เลือกยังคงไหลออกได้
4. ขอย่างรัดนานเกินกว่า 2 ชั่วโมง เมื่อครบ 2 ชั่วโมงแล้ว ให้คลายหินเกลือ
 ออกเสียระยะหนึ่ง เพื่อเปิดโอกาสให้มีเลือกไหลผ่านไปเลี้ยงอวัยวะส่วนค้างได้ ถ้าปรากฏ
 ว่าเลือกยังไม่หยุดไหลจึงค่อยรัดหินเกลือครั้งใหม่
5. ถ้าจำเป็นให้คลายหินเกลือครั้งใด ๆ 15 - 20 นาที โดยคลายนาน
 ประมาณ $\frac{1}{2}$ นาที
6. ถ้าไม่มีความจำเป็นอย่างใด ไม่ควรถอดหินเกลือที่นั้นออกจนกว่าจะนำตุ้มไป
 ไปพบแพทย์ หรือมั่นใจว่าเลือกหยุดไหลแล้ว
7. แม้จะรัดสายรัดเพิ่มขากแฉกแล้ว ก็ให้ยกขนหรือขาให้สูง เพื่อเป็นการ
 ช่วยไม่ให้เลือกไหลไปสู่บริเวณนั้นได้สะดวก
8. ในกรณีที่มีเลือกไหลออกมามาก ไหลออกหลายแห่ง ให้ระวังการรูด
 และต้องรีบนำส่งโรงพยาบาลให้เร็วที่สุด

ข้อควรจำ "ในการห้ามเลือดนี้ควรจี้ให้ผู้ป่วยอยู่ในท่านอนเสมอ"

การปฐมพยาบาลอาการตกเลือดภายใน

การตกเลือดภายใน มักจะมีอาการรุนแรง จึงจำเป็นต้องรีบช่วยเหลืออย่าง
ทันด่วนที่ ในระหว่างที่นำผู้ป่วยส่งโรงพยาบาล ให้ปฏิบัติกับผู้ป่วยดังนี้

1. ให้ผู้ป่วยนอนราบและควรปลอบใจให้ผู้ป่วยอยู่ในอาการสงบ
2. ห้ามกินน้ำ ถ้ากระหายน้ำมากให้อมก้อนน้ำแข็งก้อนเล็ก ๆ
3. กดมด้าเพื่อให้อวัยวะอบอุ่น
4. พยายามให้ผู้ป่วยนอนศีรษะต่ำ ยกปลายเท้าสูง เพื่อป้องกันการรื้อก
การกระทำเช่นนี้จะช่วยให้มีเลือดมาเลี้ยงบริเวณสมองให้มากที่สุด
5. คอยสังเกต นัยชีพจร และการหายใจตลอดเวลา
6. ถ้าชีพจรเบามากอาจให้ยาบำรุงหัวใจ (เฉพาะผู้ที่มีความรู้ในการให้ยา
หรือจากคำสั่งของแพทย์เท่านั้น)
7. ถ้าผู้ป่วยหยุดหายใจ ให้รีบทำการตายปลอกทันที